

שירת נפש עמומה

גיאורג טראקל: שעה שנלך כשבילים אפלים; מבחר שירים; תרגום מגרמנית והוסיף אחרית-דבר יצחק עקביהו. הקיבוץ המאוחד; 1988; 80 עמודים.

גיאורג טראקל; רישום מאת אוסקר קוקושקה

איך זה מקרה שאנו אוספים בשנים אלה את העברית עוד ועוד סופרים ומשוררים בעלי משקל, אף פחות ידועים: ריבוי התרגומים אומר החרחבות התרבות המקורית שלנו, גידול כושר קליטתה ויש בהם מן המאמץ לגבור על הבדידות שלנו, לאמור: הנה, בספרים אנחנו באמת וללא גבולות עם בין העמים. וכך נוסף לנו עכשיו גם תרגום מבחר שירי גיאורג טראקל, מן השלוחה האוסטרית של השירה הגרמנית, משורר ייחודי-בביתו ובקדרות שירתו.

המשפט האחרון הוא שמסביר מדוע לא מוכר שמו כשם של אחרים מבני דורו — וילקה, הופמאנסטאל, אלוה לאסקר-שילר ועוד. לא רק הדכדוך הרב, ויח-המוות המהלך בשורותיו, לא אלה בלבד, אלא בעיקר הייחוד שבביתו גרם, לדעתי, שנשאר מוצנע, אף-כי עוסקים בו מומחים וחובבי-שירה. טראקל מורכב מאד גם מבחינת הגדרתו, אף-כי עניין זה אינו מכריע: יש בו סממנים של אקספרסיוניזם, אבל רוב דבריו צבע אימזיניסטי חזק, הוא מצייר ביד חופשית את רגשותיו, העמומים לכשעצמם. מכאן גם היסוד הסוריאליסטי שבשירתו. טראקל אינו חש חובה לא לרעיק וגם לא ללשון, ולכן משתמש בה כדמיון חופשי, בנסיגות להגדר עולם, שיש בו הבלטת הניגוד בין הפאסטורלי לבין האימתני, ולא מעט מן הפתולוגי.

חייו הם שמעידים: אישית לא-יציבה, אדם שלא יכול ליטול אחריות לעצמו, הצליח למרות-הכל להשלים לימודי רוקחות ובמקצועו זה שירת במערך הרפואי של הצבא האוסטרי במלחמת-העולם הראשונה. שני זעזועים עיקריים צרעו עד מוות את הנפש הרופפת בלאו-הכי: תסביך-עריות, שנבע מיחסיו עם אחותו (בדמיון או כמעשה) ואימיה-המלחמה, שהכריעהו מזווית-החוויה של בית-חולים שדה, שבו ראה מראות דם ומוות. בן עשרים ושבע, בסוף שנת 1914, מת טראקל בספק התאבדות, ספק התמוטטות (פרטים רבים על סופו מצויים בתיאורו של הסופר אלברט אהדנשטיין, המוכח כ"הערות", בספר "שיחות עם קפקא", "ספריית פועלים").

זהו ביוגרפיה קצרה-חיים אך קשת-גורל, שאפשר לומר שהיא מצטיירת היטב בשירתו. למקרא שיריו בעברית יתהה הקורא על הדמיון שיש באופן-הביטוי בין לא מעט מהשירים הנכתבים עכשיו כאן, לבין שיריו. ואסתכן בניסיון להבהיר: טראקל היה מפורצי-הדרך לאותה שלוחה בשירה המודרנית בה נתאפשר קיומו של שיר השרי בערפל, לפעמים סמיך עד איראיה-הבנה). שירה מסוגרת זו אצל יוצר כטראקל היא בעלת אותנטיות גמורה ועל-כן יש בה כוחות הפועלים דרך נגית-המלים וצירופיהן באופן סוגסטיבי, גם אם לא מפתע. רשות-הערפל הזאת נוצלה מאז בידי רבים, שלא היה להם ניסוי-אותנטיות, לכתיבת הרבה שירים, שכעטיים נוצר רושם

ששירה מודרנית ושירה בלתי-מוכנת חדרה. טראקל הושפע, כנראה, ממקורות שהיה בהם דמיון למצבו הנפשי ועל-כן גם לרכי הביטוי. עקביהו מציין את זיקתו, בין השאר, לנובאליס, הלדרלין ורימבו. אכן, ניתוח גורלם של שלושת המשוררים הגדולים האלה יאשר, וכאן בתמצית: נובאליס, ממיסדי הרומנטיקה, היה מוכה מדה-שחורה וקדרות, חולה שחפת ומת בן 29; הלדרלין — שאמנם האריך ימים — חי מחצית חייו לא שפוי בדעתו; ורימבו, האקזוטי, הומוסקסואל, נודד, מת לאתר מחלה קשה בן 37. בשירחם מצא טראקל כנראה קרבת-דם של ממש.

עקביהו הוסיף אחרית-דבר מאירת-עיניים, הכולל מידע ביוגרפי; ניתוח והערכה של שירת טראקל, בחינת מאמר-ביקורת ממצה; ופרק על בעיות התרגום. לעניין האחרון, הערות אחרות: עקביהו מעיד על עצמו כי "לא כלאחר-יד עשיתי", את התרגום, ואכן הוא העביר היטב את השירים לעברית, עם כל הקשיים שאותם הוא מציין. אם יש לי הערה על עבודתו זו, שניכרה בה היטב ידו הטובה של עקביהו המשורר, הריהי רק בתחום של טעם וריח. היינו: כל מתרגם היה מחפש ומצא בודאי פתרונות שונים לאותן אבני-נגף שמציין עקביהו. ורק לשם הדגמה: עקביהו משתמש הרבה ב"כספיים", "כספיים" ברצותו לבטא צבע או מראה של כסף בשירי טראקל. בגרמניה אין בעיה: מלה אחרת לכסף (מטבע) ואחרת לכסף (צבע). כעברית — אותה

מלה. והוא מותח ביקורת (ע' 76) על המשורר ד. רוקח המנוח. על תרגומו לשיר "ליד הכיזה" (ע' 22). עקביהו דן במשפט: "תופעה לילית: קרפדות עולות מן המים הכספיים". רוקח תרגם: "במימי כספית"; עקביהו: "מן המים הכספיים". אחר לעצמי שאלות: "כספית" — צלילו מעורר אסוציאציה עם אותו חומר שבמדחום; "כספיים" — עם מונח כלכלי שגור (כגון מוסדות כספיים). אם-כן, האם לא היה ראוי לבחור כאן בפיתרון שלישי: "מן המים הכספיים"? כאמור, זו שאלה של טעם וריח.

ועוד משהו, להביא דברים על דיוקם: כתוצאה מההיכרות בין טראקל לאלוה לאסקר-שילר (שכ' 11 בפברואר השנה מלאו 120 להולדתה) הקדיש לה טראקל את שירו "מערב" (אבנדלאנד), ולא "ארצות המערב", כשכוונת המשורר, לדעתי, כפירוש למקום-השקיעה. וכן, א. לאסקר-שילר כתבה לו שלושה שירים, שניים על טראקל, הקרויים "גיאורג טראקל" והשלישי "שיר" מוקדש לו עם כותרת-משנה: "לגיאורג טראקל יקיר, הלוחם שנפל".

אך פרטים אלה בטלים בשישים כמעשה תרגום אמנותי, מעשה ידי משורר. ספר זה הוא תוספת חשובה לארוך-הספרים של חובבי השירה; וגם מתרגמים ועורכים ימצאו עניין, נוסף על השירים, באחרית-דבר המאלף.

ש. אלונים